

2. Кожемяченко О. О. Соціальне підприємництво: світовий досвід та практичні аспекти становлення в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 21. С. 140–149.
2. Галушка З. І. Розподіл функцій соціальної відповідальності між суб'єктами соціалізації економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 2016. № 5(05). С. 3–9.
3. Загребельна І. Л., Світлична А. В. Розвиток соціального підприємництва в Україні. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 1. С. 54–61.
4. Dees J. G. Framing a theory of social entrepreneurship: building on two schools of practice and thought. *ARNOVA Occasional Paper Series*. 2022. Vol. 1. Issue 3. P. 1–28.
5. Zahra S. Globalization of social entrepreneurship opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2018. Vol. 2(2). P. 113–117.
6. Кожемяченко О. О. Соціальне підприємництво: світовий досвід та практичні аспекти становлення в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 21. С. 140–149.
7. Каменко І. С. Соціальне підприємництво в Україні: Економіко-правовий аналіз. *Аналітичний звіт для проєкту «EU4YOUTH Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні»*. 2022. URL: [https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/Legal %20report.pdf](https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/Legal%20report.pdf) (дата звернення 08.04.2023).
8. Геєць В. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку, Київ: НАН України; Інститут економіки та прогнозування НАН України. 2019. 864 с.

УДК 364.3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

В. В. Міра

Анотація. У статті досліджуються напрями удосконалення соціального захисту населення як елементу соціально-економічного розвитку країни. Увага звертається на те, що підвищення рівня соціального захисту залежить від забезпечення балансу інтересів усіх суб'єктів та об'єктів. Лише коли дотримано цей баланс у регулюванні соціального захисту, можна говорити про відповідний збалансований соціально-економічний розвиток держави. У центрі уваги – шляхи удосконалення соціального захисту.

Ключові слова: соціальний захист, суспільство, соціальна безпека, соціальна допомога.

Вступ. Соціальний захист населення є визначальною метою існування сучасного суспільства. В умовах поширення різноманітних викликів та економічних криз стратегічним завданням будь-якого уряду є ефективне поєднання соціальних функцій захисту громадян (під час збільшення переліку та обсягів соціального забезпечення і скорочення їх фінансування державними бюджетами) та формування умов для максимально ефективної економічної діяльності. З огляду на те, що для успішного відновлення у післявоєнній Україні необхідним є соціальний захист, доцільним стає дослідження його напрямів його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських та зарубіжних науковців досліджували тему соціального захисту, зокрема В. М. Вакуленко, О. В. Димніч, Е. М. Лібанова, К. В. Павлюк, А. Ю. Огінська, Т. О. Стеценко та ін. Під призму їх досліджень потрапили особливості оцінювання та проблематика досліджень соціального захисту, розробка методів його регулювання. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання пошуку новітніх методів соціального захисту, здатних підтримати та оновити соціальну сферу під час післявоєнного відновлення країни.

Метою статті є дослідження можливостей удосконалення системи соціального захисту в Україні та її нормативно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Знаходження варіантів вирішення проблематики соціального захисту має бути спрямоване насамперед на оптимальний перерозподіл фінансових коштів у системі соціального захисту, а не на потенційне зниження його програм. Стратегією соціально-економічного розвитку нашої держави чітко декларується європейський вибір держави, чим передбачається формування підґрунтя для отримання членства в Європейському Союзі завдяки масштабному запровадженню загальноєвропейських нормативів і стандартів у вітчизняне законодавство та систему державного управління.

Одержання стратегічних і тактичних пріоритетів соціального захисту населення є неможливим без розбудови відповідних механізмів їх реалізації у розрізі трьох складників: правового, організаційного та фінансового [1, с. 17].

Правовою підсистемою механізму реалізації соціального захисту населення має передбачатися розробка та затвердження низки нормативно-правових актів, які стануть правовою основою для прийняття практичних рішень, зокрема:

- виділення категорій осіб, на які поширюється соціальна допомога, застосовуються заходи захисту та механізми їх забезпечення;
- регулювання обов'язків фізичних осіб, компаній і держави (зокрема центральних органів влади, місцевого врядування) у галузі соціального захисту;
- визначення видів і форм матеріальної, фінансової та інших типів підтримки, що надаються в межах провадження заходів соціального захисту населення тощо.

Організаційною підсистемою механізму реалізації соціального захисту населення має передбачатися формування механізму його організаційного забезпечення, а саме:

- системи органів загального та спеціального призначення у сфері соціального захисту населення;
- перерозподіл повноважень і відповідальності між органами управління соціальним захистом на різних площинах адміністративно-територіального устрою тощо [2, с. 6].

Збільшення витрат на соціальний захист населення можливе лише за умови трансформації нормативно-правової бази щодо зростання ВВП, тоді державою буде виділятися більше фінансів на соціальний захист громадян. Слід підкреслити, що людський потенціал є максимальною суспільною цінністю, а його розвиток є пріоритетною частиною нормативно-правового забезпечення. Таке бачення важливості людини в якості громадянина з перспективами держави і світу вимагає укріплення новітніх пріоритетів розвитку української економіки, її соціальної спрямованості та формування соціально-правової відповідальності в комерційній сфері. Тому доцільно вважати необхідність ухвалення постанови Верховної Ради України «Щодо збалансованого розвитку людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки».

Завдяки визначеним пріоритетам в Україні слід у стислі терміни сформувати та запропонувати нормативно-правовий інструментарій для безпосереднього впливу держави на процедуру розвитку людського потенціалу, а також прийняти новий Кодекс законів про працю в Україні. Державний контроль за втіленням у життя нормативно-правових положень у галузі удосконалення людського капіталу є вагомим фактором і підґрунтям економічної безпеки країни загалом.

Поступальний суспільний розвиток стикається з вагомістю задоволення потреб розвитку людського потенціалу залежно від зусиль щодо одночасної реалізації пари концепцій – соціального управління та концепції людського розвитку, що є досягненням міжнародної світової спільноти. Якщо концепцією соціального управління визначається збереження та розвиток людства в якості глобальної цілі, то концепцією людського розвитку визначається центральна роль громадянина в соціально-економічному розвитку. Також необхідно нормативно встановити державну соціальну відповідальність перед одержувачами соціальних виплат. Державна соціальна відповідальність має сприяти розвитку інструментарію її використання, зміцненню політичної культури, розвитку демократичного підґрунтя державного управління, конструктивної опозиції, побудові партнерських стосунків між владними гілками та максимізації рівня довіри в уряді. Від початку незалежності механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування нашої країни знаходиться у стані реформування. Неодноразово відбувалися зміни цілей і напрямів такого реформування, які обертаються навколо головної проблеми – виділення нових джерел фінансування.

Інформаційна відкритість механізму загальнообов'язкового державного соціального страхування є головним показником прозорості її діяльності. Саме тому черговим кроком до досягнення максимальної ефективності системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, мінімізації витрат на її утримання та позитивного впливу на детінізацію трудових відносин повинно бути забезпечення якомога вищого рівня прозорості та доступності інформаційного супроводу системи соціального страхування у країні.

Рекомендованими до запровадження в українських реаліях заходами покращення діяльності системи загальнообов'язкового державного соціального страхування є залучення потенціалу приватного страхування. Ця модель не є новою, її використання поширене в англійській практиці під назвою модель У. Беверіджа.

Страховання – це економічна категорія, у межах якої доцільно поєднати комерційне та соціальне страхування (якщо розглядати його у контексті сукупності відносин економічного характеру) [3, с. 134]. Це можливо, зважаючи на спільність ризику соціального характеру, від якого покликані захистити особу соціальне страхування і окремих вид комерційного – особисте страхування.

Аналогічними для цих видів страхування є також цільовий характер фондів (виключно для страхового захисту); механізм формування і використання – його відповідність принципу солідарності з перерозподілом ресурсів між учасниками фондів. Оскільки соціальне страхування є сферою державних фінансів, а комерційне – видом підприємницької діяльності у сфері страхового бізнесу (а саме фінансового посередництва на ринку фінансових послуг), то відмінності вказаних видів захисту полягають насамперед у рівні централізації фінансових відносин.

Отже, поєднання соціального і комерційного страхування (у формі особистого) повною мірою відповідне умовам та вимогам сучасної економіки, оскільки його елементи базуються на однакових страхових принципах, є взаємодоповнювальними та спільно спрямованими на усунення або зниження соціальних ризиків.

Сьогодні в Україні діє непрозора система пільг і соціальних виплат у сфері соціального захисту та забезпечення. Держава підтримує розгалужену мережу муніципальних і державних установ соціального обслуговування та соціального захисту, але фактичні соціальні показники населення залишаються на низькому рівні. Система адміністрування пільг та реєстрації груп пільговиків настільки складна, що зазнає численних зловживань. Основним методом вирішення цієї проблеми може бути законодавче закріплення більшості повноважень у системі адміністрування на державному та місцевому рівні [4, с. 132].

Оскільки облік груп громадян, які користуються пільгами та отримують виплати, потребує, серед іншого, насамперед точного володіння інформацією про місцеву квоту, наявність та рівень ресурсів, необхідних для їх реалізації та специфіку місцевих питань, і насамперед майже особиста зацікавленість у цих рішеннях.

Нагальна вагомість реформування системи соціального захисту в Україні може бути зумовлена законодавчою неврегульованістю питань формування соціального замовлення, встановлення потреб адміністративно-територіального утворення для соціальних послуг, їх видів, а не обсягів, планування та надання соціальних послуг ефективно здійснюється з урахуванням визначених потреб та із запровадженням стандартизації соціальних послуг.

Задля підвищення результативності системи соціального захисту населення слід передусім удосконалити законодавство у цій сфері та зменшити чисельність нормативно-правових положень, які її регулюють. Для вирішення цієї проблематики науковці пропонують два шляхи:

- 1) ухвалення кількох законів, які визначать основний список державних соціальних послуг та прозоро описуватимуть функції, задачі й напрями діяльності відповідних інститутів;
- 2) створення базового законодавчого документа, яким би закріплювалися основні принципи, організаційні, фінансові та юридичні основи соціального захисту українців [5, с. 12].

До того ж не варто забувати про Постанову Кабінету Міністрів України «Щодо затвердження Стратегії реформування системи надання соціальних послуг», яка встановлює заходи закладів, якими надаються соціальні послуги.

Напрями поліпшення системи соціального страхування лежать також у площині управління фондами ЗДСС, їх звітності та контролю за роботою. Відповідно до чинного законодавства фонди ЗДСС є підзвітними і підконтрольними органам державної влади. Однак на практиці їх діяльність не є достатньою мірою контрольованою і прозорою, як, до прикладу, діяльність юридичних пенсійних фондів та страхових організацій, контролюючим органом для яких є Національна комісія, яка проводить держрегулювання сфери ринків фінансових послуг.

Задля модернізації наявної системи надання соціальних послуг та формування конкурентного ринку таких послуг завдяки впровадженню механізму стимулювання підприємств, якими надаються соціальні послуги, до постійного підвищення рівня якості послуг, які надаються, необхідно:

- забезпечення надання соціальних послуг за принципом раннього відбору громадян та родин з дітьми;

- удосконалення порядку взаємодії державних органів, підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана з подоланням складних життєвих умов громадян, особливо у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту громадян;
- розроблення та впровадження механізму закупівлі послуг, особливо побутових;
- розроблення та затвердження державних стандартів соціальних послуг, які встановлюють вимоги до умов надання соціальних послуг та їх якості, визначають вид та обсяг таких послуг для визначених верств населення;
- запровадження диференційованої виплати соціальних виплат залежно від доходів одержувачів таких виплат;
- запровадження механізму соціального управління для посилення конкуренції між установами, яким надаються соціальні послуги, та сприяння підвищенню якості цих послуг;
- розроблення та впровадження механізму фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за одержувачем послуги»;
- запровадити моніторинг і контроль якості та результативності послуг для оцінки ступеня відповідності послуг запитам їх одержувачів, рівня його задоволення, якості, своєчасності наданої послуги [6, с. 3].

Висновки. Отже, формування умов для самостійного вирішення територіальними громадами власного соціально-економічного функціонування потребує приведення у відповідність до цих потреб нормативно-правової бази. Обрання одного із запропонованих шляхів скорочення чисельності нормативно-правових документів, якими регулюється галузь соціального захисту, збільшення ролі місцевих органів влади у вирішенні проблематики соціального захисту дасть змогу підвищити результативність системи соціального захисту населення, зокрема на місцевому рівні, у великих промислових містах.

Abstract. The article examines directions for improving the social protection of the population as a constituent element of the country's socio-economic development. Attention is focused on the fact that increasing the level of social protection depends on ensuring the balance of interests of all subjects and objects. Only when this balance is observed in the regulation of social protection, it is possible to talk about the appropriate balanced socio-economic development of the state. The focus is on ways to improve social protection.

Keywords: social protection, society, social security, social assistance.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Павлюк К. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 15–29.
2. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2020. 456 с.
3. Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 131–136.
4. Стеценко Т. О. Фінансові аспекти забезпечення соціального захисту населення в умовах суспільної трансформації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 1(80). С. 130–136.
5. Димніч О. В. Система соціального страхування та шляхи її удосконалення в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ. 2015. 33 с.
6. Вакулєнко В. М. Соціальний захист населення України: монографія. Київ: НАДУ, 2019. 184 с.

УДК: 339.97

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Н. О. Прокопенко

Анотація. У статті досліджуються ключові проблеми та виклики сучасної системи охорони здоров'я населення України. Визначається її секторальний поділ на ключові проблеми, що виникають у сфері фінансового забезпечення, рівних прав та доступності медичної допомоги, зруйнування частини інфраструктури через повномасштабне вторгнення в Україні, збереженні епідеміологічних викликів, що залишилися актуальними ще з часів пандемії COVID-19, демографічних викликів та недосконалістю системи медичної освіти. Запропоновано комплекс заходів загальнонаціонального та місцевого рівнів, які б могли стабілізувати та покращити ситуацію, яка склалась сьогодні у сфері охорони здоров'я України.